

Fehér Boróka: Bevezető a tanulmány elé

Az elmúlt években egyre nagyobb érdeklődéssel fordultam a hajléktalan szülők és különélő gyermekeik kapcsolattartásának témája felé. Hogyan tudnánk támogatni a hajléktalanellátó intézményekben élő szülőket a gyermekeikkel való kapcsolattartásban, amely sokuk számára egyértelműen nagyon fontos, akár erejükön felüli erőfeszítéseket tesznek a gyerekek látogatásáért? Az interjúk során többször elhangzott, hogy a szülők nem teljesen értik, mit is kellene tenniük a gyerekek visszakapása érdekében, és az, hogy mennyire magukra hagyva érzik magukat ebben a helyzetben – vagy érezték akkor, amikor még ők nevelték gyermekeiket. Az alábbi tanulmány jól rezonált ezzel. Guy Shennan megoldásközpontú segítő beszélgetéseket vezet, amelyek a probléma helyett a megoldásra helyezik a hangsúlyt. Nem gondolja, hogy a szociális munka apolitikus vagy semleges hivatás lenne – ebben az írásában azt járja körül, hogy hogyan tudnánk mi, szociális munkások olyan módon dolgozni, hogy az hozzájáruljon az ügyfeleink – ebben az esetben a gyermekvédelem látókörébe került szülők – megerősödéséhez és hatalommal való felruházásához. Ajánlom mindenkinek az írását, akit érdekel, hogy hogyan lehet ellenállni a szociális munka kettős hivatásának és a szegénységben élők elnyomásának. [Fehér Boróka]

„Azt akarjuk, hogy a szociális munkások hallgassák meg a mi történetünket”: Hogyan tanulhatunk azoktól a szülőktől, akiknek a gyermekét kiemelték a családból?

Szerző: Guy Shennan

A tanulmány eredetileg Ioakimidis, V. – Wyllie, A (szerk.) *Social Work's Histories of Complicity and Resistance - A Tale of Two Professions* [Szociális munka történetei megalkuvásról és ellenállásról – két szakma meséje] című kötetében jelent meg 2023-ban, a Policy Press gondozásában. Az erről szóló recenzió a Párbeszéd 2025/1. számában található (<https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed/article/view/15926>)

Bevezetés

Ez a tanulmány egy váratlan találkozásból ered, amely 2017-ben történt. Egy narratív terápiás konferencián vettem részt, ahol meghallgattam egy plenáris előadást „Mindig anya leszek”: fiatal nők történetei arról, hogyan találtak békét azután, hogy gyermekeiket örökbe adták címmel. Miután a három fiatal nő elmesélte történetét, néhány konferencia-résztevő gondolatait hallgattuk meg arról, amit hallottak, a „külső tanúk” szerepében, ami a narratív terápia egy hasznos gyakorlati módszere (Carey és Russell, 2003). Ahogy hallgattam őket, elgondolkodtam a saját szerepemem, és rájöttem, hogy több, a helyzet szempontjából releváns szerepem is van. Bár elsősorban a megoldásközpontú megközelítésre szakosodott független szakembereként és trénerként vettem részt a konferencián (Shennan, 2019), ugyanakkor én voltam akkoriban a Brit Szociális Munkások Szövetségének (BASW) elnöke is, korábban pedig szociális munkásként dolgoztam abban a gyermekvédelmi rendszerben, amelynek ezek a fiatal nők ki voltak szolgáltatva. Így nem csupán tanúja voltam a szülők beszámolójának, hanem nem is voltam teljesen kívülálló – úgy éreztem, mintha valahol „a köztes térben” lennék, a bennfentes és a kívülálló pozíciója között (Corbin Dwyer & Buckle, 2009). Olyan módon voltam érintett, ahogyan a többi ott jelen lévő mentálhigiénés szakember – nem találkoztam más szociális munkással – nem volt az.

Az előadások során az egyik szülő azt mondta: „Szerintem nagyon fontos, hogy a szociális munkások lássák, mi történik”, egy másik pedig azt, hogy szeretné, ha a szociális munkások

meghallgatnák a történetüket. Később beszéltem azzal a két pszichológussal, akik a szülőket támogató szolgáltatást vezették, és rajtuk keresztül magukkal a szülőkkel is felvettem a kapcsolatot. Elmagyaráztam nekik a szerepemet a BASW-nél, és hogy ez azt jelenti, segíthetek abban, hogy a történetük több szociális munkához is eljusson. Később interjút készítettem két szülővel, ezekből az interjúkból származó anyag egy része meg is jelent (Shennan, 2017-18), valamint egyikükkel társszerzőként blogbejegyzést írtam (Shennan és Karen, 2018). Mindkettőből meríték majd ebben az írásban. Mielőtt bemutatnám az interjúkból kirajzolódó főbb témákat, szeretnék megosztani néhány gondolatot és tapasztalatot arról, hogy milyen problémás a szociális munkának az a rendszere és gyakorlata, amelynek magam is részese voltam. A tanulmány utolsó részében azt fogom megvizsgálni – példákat is bemutatva –, hogyan reagálhatunk az ilyen, elnyomó és megalkuvó szociális munka megnyilvánulásaira.

Gondolatok a szociális munka ellentmondásairól

A 21. század elején az Egyesült Királyságban végzett szociális munka hatalmas hatással volt ezeknek a fiatal nőknek és gyermekeiknek az életére. Más időben és más helyen talán egészen más hatásai lettek volna. A szociális munka nem állandó és nem egységes; nincs olyan lényegi magja, ami az idők során változatlan maradna (Shennan, 2020). A szociális munka mindig is vitatott tevékenység volt, kezdve a modern szociális munka kialakulásától a 19. század végén. Mielőtt az Egyesült Királyság miniszterelnöke lett volna, Clement Attlee¹ maga is szociális munkás és szociális munkát oktató tanár volt, és amikor a szociális munka különböző elképzeléseiről írt, szembeállította „a gyanakvás hangulatát”, amely az erőteljes hatással bíró Charity Organisation Society (Jótékonyaságszervező Társaság) munkáját áthatotta, azzal a meggyőződéssel, hogy a szociális munkásoknak bizalommal kell lenniük azok iránt, akiket szolgálnak (Attlee, 1920, 65. oldal). Dickens (2018) Attlee szociális munkában töltött idejét bemutató tanulmányában ismerteti azt a korabeli szociálpolitikai környezetet, amely a szegénységről és a jóléti ellátásról kétféleképpen gondolkodott: az individualista és a kollektivisták nézet szerint. Az individualista nézet – amelynek egyik vezető képviselője a Jótékonyaságszervező Társaság – az egyéneket látta felelősnek önmagukért, családjukért és azokért a körülményekért, amelyek között éltek. A jótékonyasági szervezetek csak azoknak nyújtottak segítséget, akiket méltónak ítélték erre, míg másokat a Szegénytörvény keretei között nyújtott minimális segélyre hagytak. A kollektivisták nézet ezzel szemben nagyobb hangsúlyt helyezett a társadalmi körülményekre és a szegénység strukturális okaira. A kollektivisták, köztük Attlee is, nagyobb állami szerepvállalás mellett érveltek, beleértve olyan közszolgáltatásokat, amelyek jogosultságon és állampolgári részvételen alapultak.

Az individualista–kollektivisták megosztás leegyszerűsítés, hiszen mindkét irányzatban belül léteztek különböző vélemények, és voltak átfedések is közöttük. Mindezek ellenére ez az egyszerű kettéválasztás hasznos módja annak, hogy két általános álláspontot és a közöttük lévő különbségeket spektrumát megjelöljük. Egy másik hasznos felosztás a „hivatalos” és a „populáris” szociális munka megkülönböztetése (Jones és Lavalette, 2013; Lavalette és Ioakimidis, 2017). A hivatalos szociális munka az államilag irányított szociális jóléti rendszer professzionizált gyakorlataira utal, amelyek különösen a háború utáni jóléti állam kialakulása óta uralkodnak a szociális munkáról alkotott modern brit elképzeléseket. A populáris szociális munka fogalma – bármennyire problematikus is lehet (McDermott, 2014) – felhívja a figyelmet

---

¹ Clement Richard Attlee (1883-1967) 1945 és 1951 között volt az Egyesült Királyság munkás párti miniszterelnöke, 1940-1945 között pedig Churchill koalíciós háborús kormányában a miniszterelnök helyettese. [a fordító]

azokra a segítségnyújtási lehetőségekre, amelyek alulról szerveződő közösségi szolidaritásból fakadnak.

Én magam a hivatalos szociális munkába léptem be, amikor a nyolcvanas évek végén szociális munkás lettem, bár ezen belül is megtapasztaltam egy újabb megosztottságot. Az a szociális munka, amit az egyetemen tanultam, és amit a gyakorlati helyeimen kipróbálhattam, eltért attól, amit később diplomás szociális munkásként az angol jóléti szolgáltatások rendszerében elvártak tőlem, és amire az egyetemi képzés nem készített fel. Tíz évvel azelőtt, hogy megszereztem a diplomámat, Bill Jordan már megírta, hogy „egyszerűsítettnek tűnhet a szociális munkát úgy leírni, mint ‘emberek segítését’; mégis nehéz ennél jobb módot találni annak összefoglalására, hogy mit próbálnak tenni a szociális munkások” (Jordan, 1979, 1. oldal). Ez összhangban állt azzal, amit a képzésem során tanultam, de nem írta le azt, amit később ténylegesen csinálnom kellett. Bár kezdetben általános szociális munkásként dolgoztam, munkám túlnyomó része gyermekekkel és családokkal folyt, és nagyrészt jellemzőbb volt rá a szükségletfelmérés, az ellenőrzés és a szorongással teli megfigyelés, mint a segítségnyújtás.

Két rövid történet szemlélteti azt a rendszert, amelyhez csatlakoztam, és annak rám gyakorolt hatását. Az egyik esetben egy családot kaptam, ahol a szülőknek komoly nehézségeik voltak kamasz fiuk, David viselkedésének kezelésében. David egy speciális iskolába járt, amely érzelmi és magatartási nehézségekkel küzdő gyerekeket fogadott. Friss diplomás szakemberként lelkes voltam, hogy olyan szociális munkát végezhetek, amilyenek azt Jordan is leírta. Kihívást jelentő, de egyben jutalmazó munka volt: megtalálni a módját, hogyan tudok kapcsolatot teremteni Daviddal és a szüleivel, különösen az utóbbiakkal, akik nyitottak voltak az együttműködésre. Aztán kaptam egy jelzést arról, hogy David apja megütötte a fiát, ami zúzóadásokat okozott. Amikor beszéltem David apjával, elmondta, hogy elvesztette a türelmét, és megbánta, hogy megütötte a fiát. Gyermekvédelmi esetkonferenciát hívtak össze – ez volt az első ilyen, amin részt vettem. Akkoriban még új gyakorlat volt, hogy a szülőket is meghívták az ilyen megbeszélésekre, így David apja csak a találkozó elején és végén lehetett jelen. Miután az elején elmondta, mi történt, és ismét kifejezte sajnálatát, elhagyta a termet. Ekkor a megbeszélést vezető esetmenedzser azt mondta: „Nem bízok ebben az emberben kicsit sem.” Megdöbbenett ez a megjegyzés, ami látszólag a semmiből jött, de később rájöttem, hogy ez a szülőkkal szembeni általános hozzáállást tükrözte: hogy bennük nem lehet megbízni, és veszélyt jelentenek gyermekeikre. Szerettem volna azt hinni, hogy én ellenálltam ennek a hozzáállásnak, bár a következő történet talán azt mutatja, hogy a nézőpontom legalább részben megváltozott: kívülállóból belső szemlélővé váltam.

Három-négy évvel később egy olyan családdal dolgoztam, ahol bírósági eljárás zajlott. Mary alkoholfogyasztása súlyosan befolyásolta a szülői képességeit, ez volt az egyik oka annak, hogy gyermekeit elvették tőle. A legkisebb gyermek örökbefogadását tervezték, míg a nagyobbak hosszú távú nevelőszülői gondozásban maradtak volna. Mary azonban vitatta az eljárást, és szeretne volna, ha gyermekei visszakerülnek hozzá. Sok szempontból úgy tűnt, hogy kezd talpra állni, és egy ideje nem érkezett jelzés alkoholfogyasztásról, de a gyermekvédelmi osztály álláspontja szilárd maradt: a gyerekek maradjanak nevelőszülőknél, és a legkisebb gyermeket örökbe kell adni. Elgondolkodtam rajta, mit fog majd mondani a bíróság. Aztán egy nap Mary felhívott, és egyértelműen ittasnak tűnt. Felpattantam az asztalomtól, hogy azonnal meglátogassam, tudva, hogy ha ilyen állapotban látom őt, könnyebb lesz döntést hozni az ügyében. Egy gyakorlati helyen lévő, idősebb szociális munkás hallgatónak ült velem szemben, és bár ma már nem emlékszem pontosan a szavaira, arra igen, hogy mennyire megdöbbenett azon, amilyen gyorsan elindultam Maryhez. Feltételezem, hogy még nem alakult ki nála a „belső” nézőpont.

Elég kívülálló maradtam ahhoz, hogy engem magamat is nyugtalanítson az a rendszer, amelyben dolgoztam. Ez az érzés nemcsak bennem volt jelen, hanem másokkal is megosztottam, és szinte általánossá vált, amikor olyan kutatási eredmények láttak napvilágot, amelyek a szolgáltatások „újráfókuszálását” sürgették, azaz az ellenőrzésfókuszú gyermekvédelemtől a családtámogatás felé való elmozdulást (Department of Health, 1995). Az én saját kiutamat ebből a rendszerből a megoldásközpontú gyakorlatban való képzésen keresztül vezetett (Shennan, 2019), amely megmutatta számomra egy felhasználóbarát megközelítés lehetőségét. Ez vezetett el a narratív terápiais konferenciára és a találkozáshoz azokkal a szülőkkel, akik ennek a rendszernek az áldozataivá váltak, egy olyan rendszernek, amelyet azóta sem kalibráltak újra, és amely most is ugyanolyan sürgetően igényli az emberséges alternatívát, mint valaha (Featherstone et al., 2014; Featherstone et al., 2018).

Az interjúk főbb témái

Amikor több mint négy évvel később újraolvastam az interjúkat, az az összkép rajzolódott ki bennem, hogy két fiatal belépett a felnőtt életbe és készült a szülővé válásra, tele reményekkel, álmokkal és motivációval, hogy ezeket valóra váltsák. Amikor azonban segítségre lett volna szükségük, azok az állami szolgáltatások, amelyekkel találkoztak, éppen az ellenkezőjét nyújtották számukra.

„Olyan volt, mintha állandóan harcolni kellett volna ellenük, örökké küzdeni, reagálni, harcolni ellenük, ahelyett, hogy akár egyszer is segítettek vagy támogattak volna.” Helen

Olyan harcok voltak ezek, amelyek végül ahhoz vezettek, hogy gyermekeiket elvették tőlük. Mégis, ezeknek a sötét pillanatoknak az ellenére ezek a fiatal nők képesek voltak újra beszélni a megújuló reményeikről, bármennyire is megtépázták őket azok a viharok, amelyeken keresztülmentek. A 21. század eleji brit hivatalos szociális munka jelentős részét képezte ezeknek a viharoknak: olyan szociális munka, amely inkább támadta, mintsem támogatta őket. A következő részben kiemelek néhány olyan témát, amelyek az interjúkból kirajzolódtak, beleértve ezeknek a nőknek az ellenállását is ezekkel a viharokkal szemben, mielőtt a záró részben kitérek arra, hogy a szociális munkások és mások miként támogathatják az ilyen helyzetben lévő embertársaikat saját ellenállásukkal.

Bár minden interjú a reményeikkel indult, a nők saját reményein túl az is feltűnő volt, hogy amint aggodalmak merültek fel, a szociális munkások részéről semmiféle érdeklődés nem mutatkozott a nők vágyai iránt. Mielőtt gyermekeik születtek volna, mindkét nő világosan meg tudta fogalmazni, milyen szülők szeretnének lenni.

„Sok mindent akartam csinálni a lányommal, és voltak dolgok, amiket szerettem volna, ha ő is kipróbál.” Karen

„Nem akartam, hogy a gyermekem valaha is olyan életet éljen, mint amelyet nekem kellett. Egy másik életet akartam adni neki, és barátja akartam lenni, nem csak a szülője, és persze szabályokat szabni, de nem túl sokat, kialakítva egy napi rutint.” Helen

Megosztották ezt a reményt – vagy inkább szándékot –, hogy szülőként mást és jobbat akarnak adni gyermekeiknek, mint amit ők maguk tapasztaltak.

„Vártam, hogy végre másképp csinálhatok dolgokat, mint ahogy engem neveltek, hogy közel lehessen a gyermekemhez, de ugyanakkor legyen fegyelem is. Nálam semmiféle határok nem

voltak, és én nem akartam ezt a saját gyerekemnek. Alig vártam, hogy ezt másképp csinálhassam.” Karen

Úgy tűnt, hogy amint a szociális szolgálatok beavatkoztak, senki nem kérdezte meg őket arról, milyen szülők szeretnének lenni. Pedig – ahogyan Karen egyik megjegyzése is jelzi – úgy vélem, ez hasznos megközelítés lehetett volna:

„Szerintem először meg kellene kérdezni a szülőket: milyen szülő szeretnél lenni? – és utána segíteni nekik abban, hogy ezt elérjék... Mindenkinek van elképzelése erről, csak nem mindig megvalósítható. Mármint megvalósítható, de nem mindig könnyű elérni.”

Az utolsó mondatban is felismerhetők a reményhez kapcsolódó tulajdonságok: a motiváció és az elszántság. Ezek a tulajdonságok más alkalommal is megjelentek, például a szülővé válás előtt: *„Úgy éreztem, most kell felnőnem, most kell továbblépniem, és a lehető legjobb emberré válnom.”*, valamint Helen megpróbáltatásai során is, miután második gyermekét is elvették tőle, és ő nagy erőfeszítéseket tett a helyzet javításáért: *„Elmentem terápiára, három különböző terapeutához... Beiratkoztam szülői tanfolyamokra és családon belüli erőszakkal foglalkozó képzésekre, mindenre, amire csak be tudtam iratkozni.”* Helen mindezeket saját maga szervezte meg, mivel abban az időszakban semmiféle támogatást nem kapott a szociális munkásától, és valójában nem is tudta, hogy a szociális munkások ilyen dolgokban segíthetnének.

Ez elvezet minket ahhoz az üzenethez, amely számomra ezekből a beszámolókból a legerőteljesebben kiemelkedik: a szülők milyen válaszokat kaptak az állami szociális szolgáltatások részéről, amikor nehézségekbe kerültek, és aggodalmak merültek fel velük kapcsolatban. Ezt a blogbejegyzésünkben Karen egyik sarkos megjegyzése foglalja össze: *„Miután magam is a gyermekvédelem rendszerében nőttem fel, és 18 évesen gyermeket szültem, **automatikusan a gyermekjólét látókörébe kerültem, ami két évig tartott.**”* Az interjúban máshol Karen arról is beszámolt, hogy egy szociális munkás *„konkrétan azt mondta, hogy szinte minden olyan szülő, aki maga is a gyermekvédelem rendszerében nőtt fel, kötelező érvénnyel családok átmeneti otthonába vagy nevelőszülőkhöz kerül, és a legtöbben családok átmeneti otthonába.”* Ez a fajta „vizsgálat”, amikor valakit „automatikusan betesznek egy intézménybe”, meglehetősen nyomasztóan hangzik számomra, és nagyon messze áll Bill Jordan azon elképzelésétől, miszerint a szociális munka „segítés”. A „vizsgálat” kifejezés sokszor előkerült ezekben a beszámolókból:

„Úgy éreztem, hogy a szociális munkások mintha mindent ellenem akartak volna fordítani valahogy, mert... Azt hiszem, a nagymamám beszélt velük, és utána vizsgálatot indítottak ellene, és olyan nevetséges dolgokat hoztak fel.” Karen

„Én is folyamatos vizsgálat alatt álltam, most már nem is tudom, hogy hívták. Olyasmí volt, mint egy szülői értékelés, volt egy hölgy, aki a szülői készségeimet mérte fel még a szülés előtt.” Karen

„Aztán két hónapra a vizsgálat idejére családok átmeneti otthonába kerültünk, majd a kisebbik fiamat elvették tőlem.” Helen

Karen egyik korábbi szociális munkását támogatóként élte meg, részben azért, mert „próbálta elkerülni, hogy családok átmeneti otthonába kelljen költöznünk”, ami tovább erősíti azt az érzést, hogy ezek olyan helyek, ahová egy szülő nem szívesen kerülne.

Megrázó módon beszélt arról, milyen volt számára állandó megfigyelés alatt lenni:

„Kilenc hónapos terhes voltam, és folyamatosan behívtak, megbeszélésekre kellett járnom, ami szinte lehetetlen volt. Az immunrendszerem is nagyon legyengült, és egyik megbeszélésről a másikra rohagálni egyáltalán nem volt könnyű.” Karen

„Úgy éreztem, hatalmas nyomás nehezedik rám, és állandó pánikban voltam, próbáltam mindent időben teljesíteni, mert tudtam, hogy nyilvánvalóan elveszik a gyerekeket. Azt hiszem, ez hatással volt rám: teljesen maga alá gyűrt, levertté és szorongóvá tett, ami persze nem segített, sőt még nehezebbé tette az egészet.” Karen

Különböző megfigyelési módok kerültek említésre – pszichológiai, kockázati, szülői képességekkel kapcsolatos –, ám úgy tűnik, senki sem mérte fel a támogatási szükségleteket és azt, hogy milyen típusú támogatás jelenthetett volna valódi segítséget. A vizsgálódás mindent átható jelenléte látszólag együtt járt a támogatás hiányával, holott a támogatás lenne az, amire a fiatal szülőknek szükségük lenne – különösen azoknak, akik a nagymamájukkal élnek saját szüleik problémái miatt, vagy akik családon belüli erőszakot élnek át.

Amikor a bíróság úgy döntött, hogy gyermekeiket örökbe adják, ez természetesen pusztító erejű veszteséget jelentett a szülők számára. Helen világossá tette, hogy ezt a veszteséget csak súlyosbította az a tény, hogy hirtelen véget ért minden, addig intenzív kapcsolat:

„Egyszerűen minden, az összes kapcsolat, minden, egyik pillanatról a másikra megszűnt. Senki nem keresett többé, se az ügyvédem, se a szociális munkás, sőt, a terápiám is abban a pillanatban véget ért.”

Amint Helen és Karen gyermekeit örökbe adták, úgy tűnt, a szolgáltatások számára már nem maradt oka a velük való további kapcsolatra. Featherstone és munkatársai (2014, 4. oldal) jogosan kérdőjelezi meg ezt a szülőket eszközként kezelő szemléletet, és felteszik a kérdést: miért nem tekintünk az anyákra és apákra önálló személyként, és vajon etikus-e „megmenteni a gyerekeket, miközben magukra hagyjuk a szüleiket ebben az egyenlőtlenségekkel terhelt társadalomban” (3. oldal)? Ez kapcsolódik Helen egyik utolsó üzenetéhez is, amit szeretne volna, ha a szociális munkások meghallanak: *„Fel kellene ismerniük, hogy bármilyen döntést is hoznak a gyerekekkel kapcsolatban, annak hatalmas következményei vannak mindenkire nézve, és ha könnyebb lenne támogatáshoz jutni, akkor miért nem inkább ezt teszik?”* Valóban, miért is nem? És ezt az etikai kérdést nemcsak – sőt, talán nem is elsősorban – az egyes szociális munkásoknak kellene feltenni, hanem azoknak a politikusoknak és döntéshozóknak, akik különösen az elmúlt években az örökbefogadást ily módon is ösztönözték (Hill, 2018).

Talán a legmegrendítőbb volt hallani, ahogyan Helen megpróbálta szavakba önteni a veszteség érzését, amihez Karen is csatlakozott:

Helen: *„Néha úgy érzem, könnyebb lenne, ha a gyermekeim valóban meghaltak volna, mintsem hogy elvették őket, mert így valahol ott vannak a világban. Fogalmam sincs, kik ők, mivé válnak, és nem vagyok része az életüknek. Gyászolok, állandóan gyászolok, folyamatosan ezen megyek keresztül, és ez nem olyan, mintha elmehetnél egy sírhoz, és tudnád, hogy ott vannak a gyerekeid. Bármikor rájuk gondolsz, tudod, hogy kint vannak valahol, és ez csak még nehezebbé teszi.”*

Karen: „Ez az egyik legnehezebb dolog, amit valaha be lehet vallani, de úgy érzem, hogy szinte mindenki, akivel erről beszéltem, ugyanezt mondta, és én is így érzek. Ez nehéz.”

Helen: „Egy pillanatig sem kívánom, hogy a gyermekem tényleg meghalt volna, de néha ez a fájdalom, ez a fájdalom... egyszerűen úgy érzem, amikor elveszítesz valakit, tudod, hogy elment, míg mi elveszítettük a gyermekeinket, de ők nem tűntek el, és felnőnek majd, olyan felnőttekké, akikkel kapcsolatban soha nem tudhatjuk, milyenek lesznek.”

Mindezek ellenére megőrizték vagy újraélesztették a remény érzését. Az őket támogató szolgáltatáson keresztül, amely a konferencia-előadásukat is megszervezte és ahol találkoztam velük, részt vettek egy másik narratív gyakorlatban is, az Élet Fája módszerben (Lock, 2016). Helen elmagyarázta, hogyan alkalmazzák ezt traumára adott válaszként, ahol: „Rajzolsz egy fát, a gyökerek jelentik azt, hogy honnan jössz, a háttérsztoridat, a föld azt jelenti, hogy hol tartasz most, mi zajlik éppen, a törzs az erősségeidet jelképezi... a fa ágai azokat az embereket mutatják, akik körülötted vannak, a gyümölcsök és a levelek pedig a reményeidet és álmaidat.” Beszéltek arról is, hogyan csaptak le a szociális szolgálatok viharai az ő fáikra, és ezek milyen hatással voltak rájuk, de mindig megőrizték a fókuszot a reményeik és álmaik körül:

„Remélem, hogy amikor majd elég idős lesz, ha szeretne kapcsolatba lépni velem, meg tudom neki mutatni, hogy ezeket a dolgokat csináltam, és hogy mindig próbáltam a lehető legjobban bevinni őt, még ha valójában nem is volt ott velem.” Karen

„Az a reményem és célom, hogy olyan nővé válhassak, akit a gyermekeim megérdemelnek anyaként.” Helen

Gondolatok – hogyan birkózzunk meg az elnyomás történeteivel

Az egyik nehezítő tényező abban, hogy hogyan is kezeljük az ebben a fejezetben bemutatott cinkosság történetét, vagyis azt, amikor a szociális szakma az állami elnyomás eszközévé válik, az, hogy mindez a jelenben zajlik. Ez az, ami jelenleg is történik az állami irányítású gyermekvédelmi szociális munkában az Egyesült Királyságban – és hasonló formában a világ más részein is. Ezért a legsürgetőbb feladat a változás, és az egyik módja annak, hogy szembenézzünk ezzel a cinkossággal terhelt *múlttal* az, ha leírjuk, és elkezdünk dolgozni egy olyan *jövőn*, amelyben a szociális munka gyakorlata gyökeresen máshogy működik.

Hasznos kiindulópontot kínál Ferguson és Woodward (2009, 153. oldal) a radikális szociális munka négy aspektusának bemutatásával:

- A radikális gyakorlat mint elköteleződés a jó gyakorlatok mellett;
- A radikális gyakorlat mint „gerillaháború” és kisléptékű ellenállás;
- A radikális gyakorlat mint együttműködés a szolgáltatást igénybe vevőkkel és más segítőkkel;
- A radikális gyakorlat mint kollektív tevékenység és politikai fellépés.

Az első természetesen felveti a kérdést: ki dönti el, mi számít jó gyakorlatnak? A szerzők azonban megalapozottan érvelnek amellett, hogy kövessük sok elméleti és gyakorlati szakember vágyát a kapcsolat- és értékalapú munkamódszerek iránt. Egy másik lehetséges megközelítés a jó gyakorlat meghatározásához, ha ezt összekapcsoljuk a harmadik fenti ponttal: a szolgáltatást igénybe vevőkkel és segítőkkel való közös munkával, és abból tanulunk, amit a szülők mondanak el arról, mi lenne számukra valóban hasznos.

Korábban megjegyeztem, hogy az általam meginterjúvott szülők általános vágya az volt, hogy több támogatás álljon rendelkezésükre, továbbá hogy a szociális munkások megkérdezzék, milyen szülők szeretnének lenni, és hogyan képzelik el ennek megvalósítását. Más javaslatok is elhangzottak, amelyek általában is relevánsak a szociális munkára nézve, de különösen fontosak lehetnek a kényszerintézkedéseket is alkalmazó gyermekvédelem kontextusában. A szülők szerint a szociális munkásoknak:

- Nyitottnak és átláthatónak kellene lenniük - *Az az átláthatóság, ami lehetővé teszi a bizalom kiépítését – minél nyitottabb vagy, és minél inkább elmagyarázod a dolgokat valakinek, annál valószínűbb, hogy ő is nyitott és őszinte lesz veled.*
- Világosan kellene magyarázniuk - *Egyszerűbbé kellene tenni a dolgok megértését... azokat a szavakat, amiket használnak...*
- Egyértelműen kellene megfogalmazniuk, mi szükséges - *Ha valaki azt mondta volna nekem: 'El fogod veszíteni a gyerekeidet, ha nem nyitod ki a szádat, érted?' – kinyitottam volna a számat!*
- Egyénként kellene kezelniük a szülőket. Ez a kérdés több alkalommal is megfogalmazódott, ami rávilágít arra, mennyire uralja ma a szociális munkát az eljárásokhoz és sztenderdekhez való merev ragaszkodás (Fenton, 2016), és hogy ez milyen negatív hatással van a szolgáltatást igénybe vevőkre - *A szociális munkásoknak figyelembe kellene venniük, hogy minden szülőnek más a nevelési stílusa, és inkább abban kellene támogatniuk őket, hogy ezt jól csinálják, ahelyett, hogy szigorúan ragaszkodnának ahhoz, hogy a szülői szerepnek hogyan kellene kinéznie.*

Egy további kapcsolat a fent említett radikális gyakorlat négy aspektusa között az lehet, ha a szociális munkások a szolgáltatást igénybe vevők kívánságait követik, ahelyett hogy kizárólag az állami munkaadók parancsainak megfelelően cselekednének – ez maga is az ellenállás egy formájaként értelmezhető. Hogy ez kisléptékű ellenállásnak minősül-e vagy sem, az más kérdés, különösen annak fényében, milyen erkölcsi bátorság szükséges ahhoz, hogy valaki ellenálljon az „intézményi professzionalizmusnak”, és inkább „hivatásbeli professzionalizmus” alapján cselekedjen (Fenton, 2016). Ez utóbbi a szolgáltatást igénybe vevők helyzetének megértéséből származó tudásra épül, míg az előbbi esetben a tudás fő forrását a szervezeti szabályok és eljárások jelentik (Liljegren, 2012, 308). Az, hogy a hivatásbeli szakmaisághoz közelebb álló gyakorlatok valóban lehetségesek, jól látható gyakorlók szakemberek vagy a gyakorlathoz közel állók nemrég megjelent írásaiban (Rogowski, 2013; Turbett, 2014).

Tekintettel arra, milyen nehézségekkel jár a jelenlegi autoriter gyermekvédelmi gyakorlatokkal szembeni ellenállás, a kollektív cselekvés létfontosságú. Ez magában foglalja, hogy a szakemberek összefogjanak, és aktívan részt vegyenek szakszervezeteikben, szakmai szervezeteikben és olyan kampánycsoportokban, mint például a Social Work Action Network (Szociális Munkás Akcióhálózat). Arra is szükség van, hogy a szociális munkások a szolgáltatást igénybe vevőkkel és a tapasztalati szakértőkkel együtt dolgozzanak mind az változásokért való kampányokban, mind az újfajta jóléti ellátási formák kialakításában. A gyermekvédelem területén – amelyre ez az írás összpontosít – már léteznek ilyen csoportok és szövetségek. Az Egyesült Királyságban például a Reframe Collective, a Parents, Families and Allies Network és a Parents Advocacy and Rights említhetők. Az ilyen szülők vezette kezdeményezések, valamint az általuk kifejlesztett segítségnyújtási formák önmagukban is jelentősek, ugyanakkor előrevetíthetik a gyakorlat átfogóbb átalakulását is: a jelenlegi, cinkossággal vádolható szociális munkából egy progresszívebb irányba.

Fontosnak tartom továbbá, hogy olyan gyakorlati modelleket találjunk, amelyek összhangban állnak egy ilyen típusú szociális munkával, és lehetővé is teszik azt. Ennek egyik lényeges jellemzője véleményem szerint az, hogy ne csak reagáljunk a szolgáltatást igénybe vevők kívánságaira, hanem az ő kívánságaik határozzák meg munkánkat. Úgy vélem, hogy a megoldásközpontú és narratív megközelítések ebben hasznos eszközök lehetnek. A megoldásközpontú gyakorlat a támogatott emberek reményeire és céljaira épül (Shennan, 2019), míg a narratív gyakorlatokban különböző kollektív munkamódokat fejlesztettek ki (Denborough, 2018). David Denborough (2008) leírja a kollektív narratív dokumentumok használatát, amelyek írásos tanúságtételeken keresztül reagálnak a közösségeket ért kollektív traumákra, bemutatva mind a nehézségeket, mind azokat az aktív válaszokat, amelyeket a közösségek adtak rájuk.²

Ha mindehhez hozzáadunk egy kis inspirációt az Élet Fája módszerből, valamint a megoldásközpontú gyakorlatok reménycentrikus szemléletéből, akkor talán mindazok – szociális munkások, a szolgáltatást igénybe vevők, kutatók, diákok és mások –, akik változást szeretnének ezen a területen, közösen hozhatnak létre dokumentumokat, amelyek bemutatják a szociális munka megalkuvásának nehéz időszakait, az ezekkel szembeni ellenállást, valamint közös reményeinket és álmainkat valami jobbról.

Tulajdonképpen ez a könyv már önmagában is egy példa erre.

Irodalomjegyzék

Attlee, C. (1920) *The social worker*. London: Bell.

Carey, M. and Russell, S. (2003). 'Outsider-witness practices: Some answers to commonly asked questions', *The International Journal of Narrative Therapy and Community Work*, 1, 12–29.

Corbin Dwyer, S. and Buckle, J. (2009). 'The space between: On being an Insider-Outsider in qualitative research', *International Journal of Qualitative Methods*, 8(1), 54–63.

Denborough, D. (2008). *Collective narrative practice: Responding to individuals, groups and communities who have experienced trauma*. Adelaide: Dulwich Centre Publications.

Denborough, D. (2018). *Do you want to hear a story? Adventures in collective narrative practice*. Adelaide: Dulwich Centre Publications.

Department of Health (1995). *Child protection: Messages from research*. London: The Stationery Office.

Dickens, J. (2018). 'Clement Attlee and the Social Service Idea: Modern messages for social work in England', *British Journal of Social Work*, 48 (1), 5-20.

---

² Ezekről magyarul Fehér Boróka *Narratív technikák a szociális munkában* (IN Fábrián – Hegyesi (szerk) 2021 *Tudományos gondolkodás és kutatás a szociális munkában I.* 200-235. o) tanulmányában olvasható. [a fordító]

- Featherstone, B., White, S. and Morris, K. (2014). *Re-imagining child protection: Towards humane social work with families*. Bristol: Policy Press.
- Featherstone, B., Gupta, A., Morris, K. and White, S. (2018). *Protecting children: A social model*. Bristol: Policy Press.
- Fenton, J. (2016). 'Organisational professionalism and moral courage: Contradictory concepts in social work?', *Critical and Radical Social Work*, 4 (2), 199–216.
- Ferguson, I. and Woodward, R. (2009). *Radical social work in practice: Making a difference*. Bristol: Policy Press.
- Hill, A. (2018). 'Adoption a 'runaway train often breaching rights of birth parents'', *The Guardian*, 18 January. Available at <https://www.theguardian.com/society/2018/jan/18/adoption-has-become-runaway-train-social-workers-cannot-stop> (Accessed 13 May 2022).
- Jones, C. and Lavalette, M. (2013). 'The two souls of social work: exploring the roots of 'popular social work'', *Critical and Radical Social Work*, 1 (2), 147-165.
- Jordan, B. (1979). *Helping in social work*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Lavalette, M. and Ioakimidis, V. (2017) "'Popular" social work in extremis : two case studies on collective welfare responses to social crisis situations', *Social theory, empirics, policy and practice*, 13 (2), 117-132.
- Liljegren, A. (2012). 'Pragmatic professionalism: micro-level discourse in social work', *European Journal of Social Work*, 15 (3), 295-312.
- Lock, S. (2016). 'The Tree of Life: A review of the collective narrative approach', *Educational Psychology Research and Practice*, 2 (1) 2–20.
- McDermott, D. (2014). 'The two souls of social work: exploring the roots of 'popular social work' – popular or radical social work?', *Critical and Radical Social Work*, 2 (3), 381-383.
- Rogowski, S. (2013). *Critical social work with children and families*. Bristol: Policy Press.
- Shennan, G. (2017-18). 'A constant grieving', *Professional Social Work*, December 2017-January 2018, 19-20.
- Shennan, G. and Karen (2018). 'Re-telling a young mother's story'. Chair's Blog, British Association of Social Workers. 7 June [Blog] Available at <https://www.basw.co.uk/media/news/2018/jun/chairs-blog-re-telling-young-mothers-story> (Accessed 13 May 2022).
- Shennan, G. (2019). *Solution-focused practice: Effective communication to facilitate change (second edition)*. London: Bloomsbury.

Shennan, G. (2020). Practising social work, in T. Bamford and K. Bilton (eds.) *Social work: Past, present and future*. (pp 97-113). Bristol: Policy Press.

Turbett, C. (2014). *Doing radical social work*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Fordította: Fehér Boróka MI (<https://chatgpt.com>) felhasználásával